

Tranzicija agrarnog sektora i integracija zemalja Centralne i Istočne Evrope

Tranzicija podrazumeva transformacija centralno-planske ekonomije u tržišnu ekonomiju

Agrarni sektor zemalja CIE je tokom XX veka doživeo dve radikalne reforme:

1. potpunu ili delimičnu kolektivizaciju (nakon II svetskog rata), i
2. reprivatizaciju, uz prilagođavanje zahtevima za priključenje EU, od početka 1990-ih.

Proširenje EU iz 2004. godine bio je veliki izazov i za zemlje EU, budući da je to bilo najveće proširenje u istoriji postojanja Unije, a zemlje kandidati su predstavljale heterogenu grupu, koja zajednički pristupa EU.

Tranzicija agrarnog sektora zemalja CIE

Osnovni elementi reformskih procesa u poljoprivredi za sve nove članice, nezavisno od značaja poljoprivrede za njihovu privrednu strukturu, mogu se grupisati u nekoliko područja:

1. Dekolektivizacija i aktiviranje tržišta zemljišta;
2. Privatizacija prerađivačkih kapaciteta;
3. Deregulacija cena i liberalizacija tržišta;
4. Rast produktivnosti i dohotka poljoprivrednika;
5. Promena obima, strukture i tokova razmene poljoprivrednih proizvoda;
6. Struktura i vrednost poljoprivredne proizvodnje;
7. Formiranje efikasnih institucija;
8. Strane direktne investicije.

Reforme agrarnog sektora zemalja Centralne i Istočne evrope

U **predtranzicionom periodu** agrarnu politiku zemalja CIE karakterisala je snažna državna intervencija.

U tranzicionom periodu agrarna politika većine zemalja CIE odlikovala se dinamičnim promenama mera i mehanizama regulacije tržišta, koje se mogu sagledati kroz nekoliko faza:

I faza, odnosno u prvim tranzicionim godinama, nagla liberalizacija cena i tržišta uslovile su eksterne disparitete cena finalnih poljoprivrednih proizvoda i cena inputa;

II faza je faza u kojoj su navedeni razlozi, pored ostalog, uslovili pad obima poljoprivredne proizvodnje i dohotka proizvođača. Pad ukupnih privrednih aktivnosti i skromna budžetska izdvajanja uslovili su promene u strukturi subvencionisanja poljoprivredne proizvodnje i zaštite tržišta. Podrška poljoprivredi uglavnom je ostvarivana regresiranjem inputa, odnosno korišćenih faktora proizvodnje.

III faza je faza u kojoj su zemlje CIE stekle određena iskustva u rukovođenju merama agrarne politike. Ostvarena je veća sistematičnost i diverzifikacija mera podrške, kao i usklađivanje mera agrarne podrške unutar zemalja CIE i sa ZAP.

Agrarna politika zemalja CIE

Zadaci koji su postavljeni poljoprivredi zemalja kandidata su:

1. usaglašavanje sanitarnih i fitosanitarnih propisa, uspostavljanja efikasnog sistema inspekcijskog nadzora i granične kontrole prometa, sistema obeležavanja stoke i sl., čime se zemlje praktično pripremaju da uspešno dočekaju liberalizaciji svog tržišta;
2. povećanje efikasnosti domaćih institucija i administracije za implementaciju i monitoring novog sistema agrarne politike;
3. uspostavljanje ili unapređenje funkcionalnog tržišta zemljišta, kompletiranje zemljišnog registra i reforma katastarskog sistema.

Zemlje CIE i ZAP - Politički okvir i primenjene strategije za nove zemlje članice

Sa aspekta rešenja koja su primenjivana u novim članicama, za zemlje Zapadnog Balkana značajno je razmotriti nekoliko spornih pitanja koja se u oblasti poljo-privrede razmatraju u pretpristupnom periodu:

1. direktna plaćanja;
2. kvote i druge mere vezane za snabdevenost tržišta, maksimalno garantovane površine (MGA) i količine (MGQ);
3. politika ruralnog razvoja i drugi aspekti.

Krajnji cilj integracije agrarne politike zemalja kandidata je primena ZAP-a po istim režimima kao u zemljama EU-15. Nezavisno od progresa koje su zemlje u tom pravcu tokom perioda priključivanja načinile, izvesno je da neka rešenja ZAP-a nisu odmah i/ili u celosti implementirana u agrarnim politikama novih članica.

Mere ZAP i nove zemlje članice

Direktna plaćanja su bila najvažnije pitanje za farmere u novim zemljama članicama EU. Ovo pitanje izazvalo je velike debate u pogledu toga koliko brzo ili kada i kako će direktna plaćanja biti dostupna farmerima u NZČ. Konačno usvojena dinamika usaglašavanja direktnih plaćanja u svim zemljama članicama predvidela je da se u 2013 . godini direktna plaćanja farmerima EU-15 i EU-12 izjednače.

Šema pojednostavljenih plaćanja po površini (SAPS) - u prvim godinama posle priključenja NZČ su mogle da koriste različite oblike direktnih plaćanja svojim proizvođačima, koje nisu bile predviđene za EU-15 članice.

Ograničenje obima proizvodnje - predviđeno je za farmere NZČ i za EU-15. Tokom pregovaračkog procesa, na osnovu istih principa zasnovanih na referentnom prošlom periodu i specifičnim proizvodnim uslovima, određeni su limiti za svaku zemlju.

Specijalni aranžmani za tranzicioni period - tokom pregovora mnoge zemlje kandidati imale su zahteve za specijalnim tretmanom pojedinih, posebno osetljivih poljoprivrednih sektora.

Mere ZAP i nove zemlje članice

Od prvih dana započinjanja procesa priključenja EU je pružala pomoć novim zemljama kroz nekoliko vidova podrške.

Prvi je startovao **PHARE** program pomoći (1985), kojem su se od 2000. godine priključili **ISPA** i **SAPARD**.

Pretpristupni program pomoći za poljoprivredu i ruralni razvoj (SAPARD, deg.1268/99) je bio dizajniran posebno za poljoprivredu budući da kofinansira programe vezane za unapređenje poljoprivredne strukture i ruralnog razvoja u zemljama kandidatima.

Četiri mere su specifične za nove zemlje članice i poštuju njihove prioritete i specifične probleme: 1. unapređenje kontrole kvaliteta, veterinarske zaštite, fitosanitarne zaštite, zaštite potrošača; 2. uspostavljanje proizvodnih udruženja; 3. uspostavljanje i unapređenje katastra; 4. tehnička pomoć za mere sadržane u planovima ruralnog razvoja.

Finansijska pomoć novim zemljama članicama EU

Navedeni vidovi pomoći su objedinjeni 2006. godine kroz Instrument predpristupne pomoći (**IPA**).

IPA predviđa pet komponenti koje su dostupne za zemlje kandidate od kojih prve dve mere mogu da koriste i zemlje potencijalni kandidati za članstvo u EU:

1. Podrška tranzicionom procesu i izgradnji institucija;
2. Podrška uspostavljanju prekogranične saradnje;
3. Podrška politikama regionalnog razvoja;
4. Podrška razvoju ljudskih resursa;
5. Podrška ruralnom razvoju (IPARD).

**Finansijska pomoć novim zemljama
članicama EU**